

Döendet som medieshow

Jag vet inte om döende gör sig speciellt bra i tv, men ett faktum är att döende som fenomen numera har blivit en av de riktigt stora och spektakulära massmedialiserade händelserna och händelsekedjorna. Döendet i offentlighetens strålkastarljus har blivit ett slags dokusåpornas dokusåpa, om man så vill. Vi har ju fått bevittna ett flertal av dessa massmedialt intensivbevakade utdöenden nu under en kort tid. Vad som är gemensamt för dessa är a) att döendet handlar om en celebritet, helst en omstridd celebritet, samt b) att det gärna ska handla om ett omstritt sätt att dö på. Det senare fallet gäller den länge svårt hjärnskadade Terri (eg. Theresa Marie) Schiavo – avliden på torsdagen - i Florida, ett långt utdraget döende kring vilken en medial cirkus av oanade mått har blossat upp. En snabbkoll på hennes namn på google på fredagen gav cirka 7.250.000 träffar. Man kan utgå ifrån att Schiavos märkliga och djupt tragiska form av kändisskap antagligen ska räknas in bland de mer kortlivade formerna av detta fenomen. Siffran kommer, om inget oförutsett inträffar, att ha sjunkit kraftigt inom någon månad eller senast efter cirka ett halvår. Följdriktigt nog försökte de kristet fundamentalistiska Bush-bröderna få in mer än en fot i den offentlighet som uppstod kring detta utdöende. Jag tar inte ställning till frågan om vad som kan ha varit etiskt sättet det rätta och riktigaste sättet att medicinskt handlägga fallet Schiavo. Det kan jag inte tillräckligt mycket om för att ha en deciderad åsikt om.

Men jag noterar att den ansedde jazzkritikern Nat Hentoff i The Village Voice kallar fallet ett justitiemord (i ett slags överförd bokstavlig mening, om denna något hårresande benämning tillåts). Andra kommentatorer har dock redogjort för andra, också de väl motiverade, synpunkter på skeendet. Oberoende av den medicinskt-etiska problematiken kan man ändå konstatera att det också i medias allt uppslukande, närmast vampyraktiga intresse för ett fall som Schiavos finns minst ett frö till en djupt oetisk närvaro, ett störande och en kränkning av den mest intima av stunder, den som handlar om de sista ögonblicken i en människas, ett levande väsens liv. Också djur som känner på sig att slutet är nära brukar ju söka sig till en stilla, avsides plats för att gå in i det lidande som väntar.

I dagens mediala klimat präglad av nyfikenhet, upphetsning och närhetsmani är dock inte några sådana överväganden tydligen längre nödvändiga. Begrepp som helighet, vördnad och avskildhet kommer i ett dylikt scenario att tillhöra en annan, svunnen tid, en värld utan beröring med vår. Påvens utdragna kamp mot en svår sjukdom har också den de senaste dagarna upphettats till att bli dagens stora mediehändelse. Han har fått sista smörjelsen, fastslår en medial röst nästan lite upphetsat i en sändning jag hör i radion på fredagsmorgonen, som om detta skulle innebära att slutet nu definitivt är i sikte. Att seden är vanlig i katolska länder vid svårare sjukdomar och mer kanske ska ses som ett slags säkerhetsåtgärd än som ett säkert tecken på att döden är i

antågande berättar inte denne reporter. Det kan man få information om från något annat massmedium.

Påvens nära förestående frånfälle, hans i media och i den populära fantasin redan praktiskt tagit färdigt inmutade frånfälle, allt enligt denna ständigt pågående rapportering, har självfallet redan lett till en intensiv – och i sig naturlig – aktivitet i den katolska kyrkan som handlar om spelet bakom kulisserna i Vatikanen, med siktet inställt på en tid efter påven, allt detta i en tidsperiod präglad av några speciellt markerade tendenser: å ena sidan västerlandets fortsatta sekularisering som numera också gäller i högsta grad katolska länder som Frankrike, Italien, Spanien, Portugal. Samtidigt med detta frågan om det som kan kallas de s k civilisationernas eller kulturernas eller religionernas nödvändiga samvaro, alternativt påstådda strid på kniven, där bud på både det ena och det andra numera görs i en utsträckning som måste kännas förvirrande. Och ovanpå det en kungsfråga om världen är på väg mot ökad globalisering, eller kosmopolitisering eller fragmentarisering, eller kanske snarast en mängd trender som konkurrerar med varandra.

Att i ett sådant läge ha någon åsikt om vad som komma skall efter den polske påven Johannes Paulus II är ingen lätt sak. Eller: det är lätt att ha en åsikt om detta men svårt att äga kunskap om det. Kanske blir det en fortsättning på den djupt konservativa linjen som den nuvarande påven väl kan sägas ha företrätt vad gäller sociala och kulturella frågor parad med en vilja till ekumeni och öppenhet när det gäller de religiösa frågeställningarna. Som Slavoj Žižek skriver i en mycket intressant essä i Dagens Nyheter personifierar denne påve motståndet mot ett släpphänt förhållningssätt till den kristna etiken. Moderiktiga trendfilosofier som den västliga buddhismen eller dito taoismen är, menar Žižek, globaliseringens bundsförvanter i dag. Den västliga buddismens meditativa hållning är det effektivaste sättet att fullt ut delta i den kapitalistiska dynamiken, och ändå utåt sett likna en mentalt frisk människa. Johannes Paulus II:s storhet låg alltså, menar kulturanalytikern, i att han personifierade motståndet mot sådana lätta liberala utvägar. Till och med de som respekterar påvens moraliska hållning brukar se sig tvungna att erkänna att han trots allt förblev hopplöst gammaldags, till och med medeltida, i sitt fasthållande av gamla dogmer, skriver Žižek. Påvens misslyckande på det etiska planet har däremot att göra med att han var oförmögen att ta itu med de många sex- och pedofilskandaler där katolska präster varit inblandade. I stället lät han kyrkans hemliga organisation Opus Dei fungera som ett slags kyrkans FBI eller Costra Nostra som skyddade förövarna.

För att undvika att bli fixerad vid bilderna av den svårt sjuke påven återvänder jag till vad jag i brist på bättre vill kalla en gladare tid i påvens liv, till hans märkliga skiva *Abba Pater* (1999) som för några år sedan fanns att få för villig peng också på vårt vanligaste musikvaruhus här uppe i det lutheranskt präglade Österbotten. Jag köpte så många ex jag hittade av denna underbara skiva som, måste jag tillstå, har en speciell plats i mitt hjärta och även i min

skivsamling. När det gäller det melodramatiska och det teatraliska – i bästa mening - har katolska kyrkan för länge sedan kopplat grepp på allt vad hårdrock och glamrock heter. Också i fråga om hybridiserad världsmusik är detta stundtals sublimt. Det handlar om instrumentalmusik, sång jämte påvens talade texter på latin, italienska, engelska, franska m m. Hans röst, i inspelningar gjorda på 80- och 90-talen, är full av kraft, ljus, empati, ödmjukhet – eller något som jag uppfattar som detta. Rösten, musiken, texterna, jämte skivomslagets bilder av honom i ett vintrigt snö- och fjällandskap någonstans – han var ju en bergsklättrare och fotvandrare av mått i sin ungdom i Polen – gör att jag för ett ögonblick glömmer dagens närgångna, nästan lystet närgångna bilder på den numera stumme och mycket trötte påven.

Bilden av den döende celebriteten, den politiske eller kyrkliche ledaren eller fursten, kompletteras av det nästan ändlösa spekulerandet om när – för att ta ett annat exempel -den palestinske presidenten Yasser Arafat egentligen var död – media hann ju dödförklara honom i förtid ett antal gånger – samt av den nu aktuella mediala fokuseringen på den svårt sjuke furst Rainier av Monaco, ledaren för ett hus som står som ett slags förbindelselänk mellan dagens dokusåpor och gårdagens problematiska, ofta nog så solkiga händelsekedjor. Samtidigt innehåller Monaco-dokusåpan med alla sina tragiska faser och överraskande vändningar också ett moment av hopp, av kulturbyggande, överskridande av kulturella skrankor, glamour javisst, men också en bild av en skriande social orättvisa, bilden av en casino-ekonomi i miniatyr. Inte för inte var Grace Kelly, furstinnan av Monaco, död i en bilolycka med rent hollywoodsk inramning år 1982, stjärna i flera av demonregissören Alfred Hitchcocks finaste thrillers. En koppling som på något sätt tycks ha blivit stilbildande för furstehusets vidare öden, kanske också för dokusåpiseringen av dagens värld och verklighet.

Så dog då påven på lördagskvällen, ”äntligen”, om man ska hålla sig till till den mediala logikens uppskruvade, nervösa och narcissistiska förväntan, en död som redan på sätt och vis var frambesvärjd, framtvingad, i en stormvind av ljud och bilder som beledsagar vår väg mot det framtida.

Sven-Erik Klinkmann

Skribenten är författare och populärkulturforskare